

Aleksandra Kruk

Uniwersytet Zielonogórski

Zagraniczna polityka kulturowa w Republice Federalnej Niemiec

Keywords: foreign cultural policy, diplomacy.

Abstract: Foreign cultural policy in the Federal Republic of Germany has a long tradition and establishes one of the pillar in foreign German policy. The aims of foreign German policy are various, from promotion of the knowledge of German language to action in direction of strengthen a positive German's image outside of their borders. There were selected fields of activity considered in the article with awareness of omitting some points, e.g. crossborder cultural cooperation and knowledge diplomacy. The subject of analyse are articles of Polish and German researchers (Maria Wagińska-Marzec, Ewa Bojenko-Izdebska, Aleksander Gowin, Kurt-Jürgen Maaß) and documents of German foreign affairs. Apart from indication the main terms (foreign culture policy, lead culture, cultural memory) the attention was focused on the main breakthrough in the realisation of foreign culture policy, with reflection of concepts of Foreign Affairs.

W polityce zagranicznej Republiki Federalnej Niemiec zostały wyróżnione trzy filary, to znaczy zagraniczna polityka kulturowa (Auswärtige Kulturpolitik – AKP), często łączona z kwestiami oświatowymi i wtedy znana pod nazwą Auswärtige Kulturpolitik und Bildungspolitik – AKBP oprócz dyplomacji i zagranicznej polityki gospodarczej¹. W 1912 roku Karl Lamprecht, historyk z Lipska, przytoczył termin „Auswärtige Kulturpolitik” podczas wykładu na spotkaniu Związku na rzecz Międzynarodowego Porozumienia (Verband für Internationale Verständigung). Naukowiec zwrócił

¹ H. Hoffmann, *Dritte Säule der Außenpolitik. Zur Aktuellen Diskussion um die auswärtige Politik*, „Internationale Politik” 1996, nr 3, s. 15-20; J. Gotkowska, *Niemieckie sieci na wschodzie. Niemiecki soft power w Europie Wschodniej, Azji Centralnej i na Kaukazie Południowym*, „Raport Ośrodka Studiów Wschodnich”, 12.10.2010; E. Bojenko-Izdebska, *Ewolucja polityki kulturalnej RFN jako trzeciego filaru polityki zagranicznej*, [w:] *Ministerstwa spraw zagranicznych wobec wyzwań XXI wieku*, red. A. Kruk, Łódź 2013, s. 252.

uwagę, że zagraniczna polityka kulturowa została doceniona w XIX wieku i przypomniał o trwających od 1883 roku działaniach Alliance française w celu promowania kultury francuskiej poza granicami. Karl Lamprecht widział potrzebę aktywności na rzecz rozpowszechniania znajomości języka niemieckiego i kultury niemieckiej na świecie². Niemieccy politycy w XX wieku wielokrotnie deklarowali, że doceniają znaczenie zagranicznej polityki kulturowej. Miała duże znaczenie w czasach Republiki Weimarskiej, kiedy funkcję ambasadorów pełnili przedstawiciele wielu środowisk, na przykład pisarze: Hans Friedrich Blunck, Thomas Mann, Heinrich Mann, Ernst Toller³. Po drugiej wojnie światowej zagraniczna polityka kulturowa służyła poprawie wizerunku Niemiec na arenie międzynarodowej. O tym, że AKP stanowi trzeci filar dyplomacji, wypowiedzieli się Willy Brandt i Theodor Heuss, który napisał, że „można z kulturą uprawiać politykę”⁴, a zagraniczna polityka kulturowa to „przyjazne dawanie i branie”⁵, czyli element miękkiej siły państwa (*soft power*)⁶. Prezydent Theodor Heuss popierał, oprócz takich instytucji jak wydział kultury przy ministerstwie spraw zagranicznych, zaangażowanie niemieckich fundacji politycznych w tworzenie zagranicznej polityki kulturowej. Celem było zbudowanie demokratycznego państwa, współpracującego z sojusznikami. Stąd powojenna aktywność między innymi Niemiecko-Francuskiej Współpracy Młodzieży (Deutsch-Französisches Jugendwerk)⁷. Hans-Dietrich Genscher natomiast deklarował: „kultura nie jest podporządkowana polityce”⁸. Socjolog Ralf Dahrendorf w 1970 roku wprowadził do debaty „rozbudowaną definicję kultury” („erweiterter Kulturbegriff”), postulując, by w zagranicznej

² H. Denscheilmann, *Deutschlandbilder, Auswärtige Kulturpolitik*, Wiesbaden 2013, DOI 10.1007/978-3-658-03012-4_2, file:///C:/Users/Ola/Downloads/9783658030117-cl.pdf [dostęp: 23.01.2016]; K. Lamprecht, *Über auswärtige Kulturpolitik (1912), Rede gehalten am 7.10.1912 auf der Tagung des Verbandes für Internationale Verständigung zu Heidelberg*, [w:] G.U. Bauer, B. Thum, *Kulturelle Faktoren der Geopolitik „WIKa – Report”*, t. 2, http://issuu.com/conbrioverlag/docs/wika-report_band2 [dostęp: 8.02.2016]; G.U. Bauer, *Karl Lamprechts Rede, „Über auswärtige Kulturpolitik” (1912)*, [w:] G.U. Bauer, B. Thum, *op. cit.*, s. 131, 133.

³ T. Talwar Windsor, *Dichter, Denker, Diplomaten: German writers and cultural diplomacy after the first world war (1919-1933)*, Birmingham 2012, <http://etheses.bham.ac.uk/4166/1/Windsor13PhD.pdf> [dostęp: 8.02.2015].

⁴ A. Elter, *Auswärtige Kulturpolitik und Propaganda in den USA*, „APUZ”, 28.02.2008; E. Braun, *Außenkulturpolitik. Bericht vom 57. Loccumer kulturpolitischen Kolloquium*, „Projekte und Initiativen”, www.kupoge.de/newsletter/anlagen/129/kumi136_66-67.pdf [dostęp: 25.01.2015]; E.K. Scheuch, *Kulturpolitik als Problem*, [w:] E. Lieser-Triebnigg, S. Mampel, *Kultur im geteilten Deutschland*, Berlin 1983.

⁵ R. Michaelis, *Kulturpolitik der leeren Hand*, „Die Zeit”, 11.08.1989.

⁶ P. Hefe, D. Merkle, S. Zhivkov, *Mit Konfuzius nach Afrika wie Auswärtige Kulturpolitik Chinas Stimme und Sicht vermitteln soll*, „KAS Auslandsinformationen” 2015, nr 5, s. 3, http://www.kas.de/wf/doc/kas_41541-544-1-30.pdf [dostęp: 8.02.2016].

⁷ A. Gowin, *Rola kultury w polityce zagranicznej Niemiec*, „Przegląd Zachodni” 2013, nr 2, s. 55-57.

⁸ R. Michaelis, *op. cit.*

polityce kulturowej dążyć do dialogu „na tym samym poziomie” z aktorami międzynarodowymi⁹. Po drugiej wojnie światowej nie tylko Niemcy, ale też przedstawiciele wszystkich państw Wspólnoty Europejskiej twierdzili, że respektują znaczenie polityki kulturowej. Słynne zdanie Jeana Monneta: „gdybym zaczął jeszcze raz, zacząłbym od kultury” stanowi jednak smutną konstatację, że polityka kulturowa wśród wielu dziedzin polityk rządowych bywała i jest nadal traktowana marginalnie, chociaż dorobek edukacji politycznej w Europie, a zwłaszcza w Niemczech, jest coraz bardziej rozległy¹⁰. Dlatego funkcja Komisarza ds. Edukacji, Kultury, Młodzieży i Sportu w Komisji Europejskiej nigdy szczególnie nie interesowała Niemców, odgrywających wiodącą rolę w Unii Europejskiej¹¹. Podobnie warto spoglądać na politykę kulturową przez pryzmat dobra publicznego, którego znaczenie wciąż ulega procesowi marginalizacji¹². Przede wszystkim jednak zagraniczna polityka kulturowa jest środkiem realizacji interesów w polityce międzynarodowej¹³. W programach uwzględniających zagraniczną politykę kulturową dominuje problematyka demokratyzacji, działań na rzecz umacniania pluralizmu czy ochrony praw człowieka¹⁴. Według Heike Denscheilmann zagraniczna polityka kulturowa dotyczy: „szkół zagranicą Niemiec, polityki językowej, wymian naukowych, przedsięwzięć o charakterze kulturowym w obszarze sztuki, literatury, muzyki i tańca”¹⁵.

Auswärtige Kulturpolitik und Bildungspolitik stanowi ważny element koncepcji Kulturstaat (państwa kultury) oraz przedmiot konkurencji państw na arenie międzynarodowej¹⁶. Kulturstaat, oprócz między innymi Parteienstaat (państwa partyjnego) czy Verfassungsstaat (państwa konstytucyjnego), stanowi koncepcję działań państwa w polityce wewnętrznej i zagranicznej. Można rozważać, czy AKBP wśród partii politycznych raczej budzi spory, czy przyczynia się do konsensusu i jak prezentuje się dyskurs na temat roli zagranicznej polityki kulturowej w RFN poprzez analizę realizacji zagranicznej polityki kulturowej przez kolejne rządy i parlamenty RFN. Wydaje się, że w zasadniczych kwestiach nie było sporów między partiami politycznymi, że AKBP trzeba dostosowywać do zmian społeczno-gospodarczo-politycznych

⁹ *Ibidem*; A. Gowin, *op. cit.*, s. 58.

¹⁰ J. Czaja, *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008, s. 91.

¹¹ R. Menasse, *Demokracja nie musi być narodowa. Unia Europejska: pokój na kontynencie a oburzenie obywateli*, Warszawa 2013.

¹² M. Wagińska-Marzec, *Zmiany strukturalne i finansowo-organizacyjne w kulturze zjednoczonych Niemiec*, [w:] Z. Mazur, H. Orłowski, M. Wagińska-Marzec, *Kultura zjednoczonych Niemiec. Wybrane problemy*, Poznań 2013, s. 51.

¹³ M. Fuchs, *Kulturpolitik*, Wiesbaden 2007, s. 113.

¹⁴ K.-J. Maaß, *Korea im neuen Horizont der deutschen Außenkulturpolitik*, www.ifa.de/fileadmin/pdf/maass/akp-korea.pdf [dostęp: 22.01.2016].

¹⁵ H. Denscheilmann, *op. cit.*, s. 48.

¹⁶ B. Grass, *Außenkulturpolitik in einer sich veränderten Welt. Welchen Herausforderungen müssen wir uns stellen?*, „Kulturpolitische Mitteilungen” 2012, nr 137.

oraz modernizować, na przykład poprzez wykorzystywanie nowoczesnych środków komunikacji.

Prawne umocowanie kompetencji z obszaru zagranicznej polityki kulturowej i reprezentowania RFN na zewnątrz zostało zawarte w ustawie zasadniczej: 1) Art. 32 ustęp 1: „Utrzymanie stosunków z innymi państwami należy do federacji”¹⁷; 2) Art. 87 ustęp 1: „Administracja federalna poprzez własne organy administracyjne prowadzi sprawy zagraniczne, federalną administrację finansową, a stosownie do postanowień art. 89 administrację federalnych dróg wodnych i żeglugi”¹⁸. W konstytucji zawarty jest też zapis, że do kompetencji federacji należy prowadzenie zagranicznej polityki kulturowej w stolicy, sprawy Pruskiego Dziedzictwa Kulturowego (Preußische Kulturbesitz), wspieranie procesu jednoczenia Niemiec w wymiarze kultury oraz wspieranie przemysłu filmowego, wydawniczego oraz tłumaczeń¹⁹.

Problematyka AKBP jest różnorodna, a w dyskursie publicznym dominuje na przykład problematyka kultury wiodącej (Leitkultur), wielokulturowości, kultury pamięci (Erinnerungskultur), kultury otwartości i uznawania (Willkommenskultur und Anerkennungskultur), kultury organizowania przedsięwzięć (Eventskultur), wspólnej kultury (Einheitskultur), kultury reprezentowania (Vertretungskultur), europejskiej polityki kulturowej²⁰.

W przypadku kultury wiodącej chadecki polityk Norbert Lammert zwracał uwagę, że „integracja ludzi innego pochodzenia, religii i kultury” może tylko udać się „w obowiązujących ramach wartości i reguł”. Polityk miał na uwadze „obowiązujące niemieckich obywateli wartości, prawa i obowiązki, które są zawarte w konstytucji: prawa człowieka, wolny rozwój osobowości, równość przed prawem, równouprawnienie kobiet, wolność w nauce, sztuce i kulturze, tolerancję dla obcych przekonań, wolność działalności religijnej”²¹. Inny chadecki polityk, Friedrich Merz, wypowiedział się w 2000 roku, że cudzoziemcy w Niemczech powinni „dostosować się do »niemieckiej kultury przewodniej«”²². Koncept wielokulturowości był w RFN szeroko dyskutowany. W historii powojennych Niemiec, gdzie żyje ponad 15 milionów ludzi z „tłem migracji”, uruchomione zostały liczne programy, by realizować

¹⁷ Konstytucja Niemiec ze wstępem B. Banaszaka i tłum. B. Banaszaka i A. Malickiej, Warszawa 2008, s. 53.

¹⁸ *Ibidem*, s. 79.

¹⁹ O. Singer, *Kulturpolitik und Parlament. Kulturpolitische Debatten in der Bundesrepublik Deutschland seit 1945*, „Wissenschaftliche Dienste des Deutschen Bundestages”, 22.10.2003, s. 7.

²⁰ K.-J. Maaß, *Kulturhoheit mit Drang nach außen – Der Beitrag der Länder*, [w:] *idem, Kultur und Außenpolitik. Handbuch für Studium und Praxis mit einem Geleitwort des Bundespräsidenten*, Baden-Baden 2005, s. 198.

²¹ N. Lammert, *Leitkultur – Eine deutsche Diskussion*, „Die Politische Meinung” 2001, nr 1, s. 14.

²² P. Buras, *Muzułmanie i inni Niemcy. Republika Weimarska wymyśla się na nowo*, Warszawa 2011, s. 140.

politykę integracyjną, a propozycje dotyczące jej realizacji przedstawiały najważniejsze partie polityczne. Ich realizacja spotykała się częstokroć z krytyką, której kumulacja nastąpiła pod wpływem kryzysu migracyjnego w Europie w 2015 roku. Wydarzenia w Kolonii w noc sylwestrową 2015/2016 roku przyniosły krytykę polityce kanclerz Angeli Merkel i prowokowały do wyrażania niezadowolenia z powodu fiaska polityki integracyjnej w Niemczech²³.

Kultura pamięci wiąże się z rozrachunkiem Niemców wobec nazistowskiej przeszłości oraz rządów komunistycznych w Niemieckiej Republice Demokratycznej. W społeczeństwach demokratycznych sprawa pamięci zbiorowej wywołuje wiele dyskusji i prowokuje do debat przedstawicieli różnych środowisk, na przykład pisarzy, dziennikarzy czy polityków. Jednym z celów niemieckiej AKBP była „normalizacja” postrzegania Niemiec, czyli stopniowe odchodzenie od postrzegania RFN przez pryzmat polityki nazistowskiej w kierunku zauważania „nie niemieckiej Europy, ale europejskich Niemiec”²⁴.

Innym problemem w zagranicznej polityce kulturowej jest pamięć o dziedzictwie kulturowym. Republika Federalna Niemiec zabiega o ochronę spuścizny kulturowej nie tylko poprzez bilateralne umowy międzynarodowe, ale także działając na forum organizacji międzynarodowych, na przykład UNESCO, Unii Europejskiej czy Rady Europy. Wiele uroczystości i symbolicznych wydarzeń, jak obchody stulecia zakończenia I wojny światowej w 2014 roku, wpisywało się w działania na rzecz poprawy wizerunku RFN na arenie międzynarodowej²⁵.

Kultura otwartości i uznawania (Willkommenskultur und Anerkennungskultur), którą Niemcy skierowali do przyjeżdżających w myśl programów ministerstwa ds. migracji i uchodźców, ma na celu „wspieranie różnorodności oraz zapobieganie i zwalczanie dyskryminacji”²⁶. Kultura otwartości sprowadza się do promowania wizerunku Niemiec jako atrakcyjnego państwa, w którym warto zamieszkać. W tym

²³ Por. C. Hatvany, *Ansatzpunkte für eine liberale Integrationspolitik*, „Argumente der Freiheit”, Berlin 2011; „SPD fordert neue Impulse in der Integrationspolitik”, https://www.bundestag.de/presse/hib/2013_05/03/255246 [dostęp: 26.01.2016].

²⁴ A. Wolff-Powęska, *Pamięć – brzemień i uwolnienie: Niemcy wobec nazistowskiej przeszłości (1945-2010)*, Poznań 2011; Z. Mazur, *Niemiecka kultura pamięci: ciągłość i zmiana*, [w:] Z. Mazur, H. Orłowski, M. Wagińska-Marzec, *op. cit.*, s. 209-349; R. Nikel, *Otwarcie wystawy „Droga do zjednoczonych Niemiec”*, (7.10.2015), <http://www.polen.diplo.de/Vertretung/polen/pl/02-die-botschaft/01-botschafter-referate/rede-dsh.html> [dostęp: 28.01.2016].

²⁵ M. Müller, *Verpasste Chance*, „Der Tagesspiegel”, 29.12.2014; K. Kącka, *Spoleczeństwo wobec kultury i dziedzictwa kulturowego. Polsko-niemieckie inicjatywy kulturalne i ich rola w kształtowaniu pamięci*, [w:] K. Ziemer, *Pamięć i polityka wobec dziedzictwa kulturowego w Polsce i w Niemczech*, Warszawa 2015, s. 54-58.

²⁶ *Willkommens- und Anerkennungskultur Handlungsempfehlungen und Praxisbeispiele Abschlussbericht Runder Tisch „Aufnahmegesellschaft”*, „Bundesamt für Migration und Flüchtlinge”, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/abschlussbericht-runder-tisch-aufnahmegesellschaft.pdf?__blob=publicationFile [dostęp: 26.01.2016].

przedsięwzięciu ważne są nie tylko pierwsze działania i gesty, ale długofalowa praca, by przyjmowani obcokrajowcy zaadaptowali się w nowych warunkach i poradzili sobie w środowisku, do którego przybyli²⁷.

Kultura organizowania przedsięwzięć (Eventskultur) ma swoją tradycję w Niemczech, gdzie miasta i regiony poprzez organizowanie spotkań pokazują kulturę i tradycję, by uatrakcyjnić wizerunek zarówno małej ojczyzny, jak i całego państwa, a nawet szerszej społeczności międzynarodowej. Takim wydarzeniem były obchody stulecia pierwszej wojny światowej²⁸.

Koncept wspólnej kultury (Einheitskultur) sprowadza się do stopniowego zatracania własnej kultury na rzecz kultury dominującej, na przykład amerykańskiej²⁹.

Kultura reprezentowania (Vertretungskultur) jest także rozwinięta w RFN i odzwierciedlona między innymi w samodzielnym promowaniu własnych interesów przez instytucje krajów związkowych RFN na forum organizacji międzynarodowych. Podobnie kultura reprezentowania dotyczy kontaktów między miastami niemieckimi i miastami poza granicami RFN, czy także relacji transgranicznych, na przykład działań euroregionów.

Przedstawiciele wszystkich niemieckich partii politycznych zwracają uwagę na rolę europejskiej polityki kulturowej w umacnianiu tożsamości Europejczyków oraz chronieniu kulturowej różnorodności państw członkowskich UE, regionów i małych ojczyzn. Przede wszystkim popierają programy mobilnościowe w Unii Europejskiej i politykę edukacyjną.

Do zjednoczenia Niemiec w AKBP dominowały działania związane z kwestiami wizerunkowymi, mającymi na celu uwiarygodnienie zabiegów Niemiec na rzecz umacniania demokracji i przezwyciężania negatywnego ich obrazu, spowodowanego nazistowską przeszłością. Natomiast po zjednoczeniu podążających drogą europeizacji Niemiec w AKBP rolę odegrała globalizacja. W XXI wieku badania *nation branding* odzwierciedliły poprawę wizerunku RFN. W realizacji zagranicznej polityki kulturowej duże znaczenie mają innowacje czy kreatywność, ale też nadal odwołania do tradycji, na przykład kulturowych dokonań Republiki Weimarskiej. Kryteria zawarte w Nation Brands Index: eksport, kultura, ludność, turystyka, odsetek przyjeżdżających obcokrajowców usytuowały Niemcy w 2013 i 2014 roku na pierwszym miejscu wśród państw na świecie, co świadczyło o sukcesie w promowaniu i umacnianiu potencjału kulturowego Niemiec. Pozostałe państwa, które uzyskały wysoką pozycję w rankingu, to USA, Wielka Brytania, Francja, Kanada, Japonia, Włochy, Austria,

²⁷ K.-D. Lehmann, *Sprache ist der Schlüssel*, „Der Tagesspiegel”, 1.10.2015.

²⁸ *Veranstaltungen in Deutschland – Feste feiern*, <http://www.veranstaltungen-in-deutschland.de> [dostęp: 26.01.2016].

²⁹ P. Nolte, *Die unamerikanische Nation*, „Die Zeit”, 23.05.2002, http://www.zeit.de/2002/22/Die_unamerikanische_Nation [dostęp: 26.01.2016].

Australia i Szwajcaria. Poza granicami dobry wizerunek Niemcy zawdzięczały między innymi dobrej ocenie wytwarzanych produktów, pozytywnej ocenie standardów życia i wysokiej zatrudnialności pracowników³⁰. W celu umacniania korzystnego wizerunku Niemcy zrealizowali wiele kampanii i projektów, na przykład marketingowej strategii „*Du bist Deutschland*”³¹, „Państwo Idei” („*Land der Ideen*”), „Rok Niemiecki” („*Deutschlandjahr*”). Projekt „Państw Idei” realizował rząd niemiecki we współpracy z Federalnym Związkiem Niemieckiego Przemysłu, by inicjować projekty związane z innowacyjnością i kreatywnością. Celem inicjatywy „Rok Niemiecki” jest inicjowanie współpracy politycznej, kulturalnej, naukowej i gospodarczej. W 2016/2017 roku Niemcy organizują wiele projektów w Meksyku, wcześniej takie akcje promowania Niemiec trwały w innych państwach – Rosji czy Indiach³². Także promocja turystyki i aktywność RFN na forum UNESCO i innych organizacji międzynarodowych (np. UE, Rady Europy) zmierzała do umocnienia wyników w *nation branding* RFN. Promowanie turystyki przyczyniło się do pogłębienia znajomości Niemiec na świecie i wpłynęło na poprawę wizerunku tego państwa. Niemcy są społeczeństwem o dużej mobilności społecznej. Natomiast wielu obcokrajowców podróżuje do Nadrenii Północnej-Westfalii, Bawarii czy Badonii-Wirtembergii³³.

Aktorzy zaangażowani w realizację AKBP

Realizacja polityki kulturalnej mieści się w zakresie działań wielu aktorów, a wspieranie polityki kulturalnej jest głównie w gestii krajów związkowych. Wśród federalnych instytucji państwowych odpowiedzialnych za realizację AKBP dominujące znaczenie ma rząd RFN i parlament. Do ministerstw zajmujących się AKBP należą Urząd Spraw

³⁰ G. Appenzeller, *Wie das Bild Deutschland in der Welt geformt wird*, „Süddeutsche Zeitung”, 23.02.2015, *Deutschland hat in der Welt derzeit das beste Image*, „Die Welt”, 12.11.2014; L. Davidson, *The world voted, and the best country is...Germany?*, 13.11.2014, <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11226190/The-world-voted-and-the-best-country-is...-Germany.html> [dostęp: 22.01.2016]; *Anholt Nation Brands Index (NBI) 2014: Deutschland wieder auf Platz 1 Erscheinungsdatum (Pressemitteilung)*, 12.11.2014, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/141112_NBI_2014.html [dostęp: 22.01.2016].

³¹ F. Freiburg, D. Haas, „*Du bist Deutschland*”: *Echo aus der Nazi-Zeit*, „Der Spiegel”, 24.11.2005.

³² *Es braucht lange, bis Menschen lernen, ein Land zu lieben*, „Süddeutsche Zeitung”, 9.12.2015; F. Freiburg, D. Haas, *op. cit.*, <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/du-bist-deutschland-echo-aus-der-nazi-zeit-a-386544.html> [dostęp: 22.01.2016]; *Deutschlandjahr 2016/17. Ausschreibung Matching Funds*, <http://www.goethe.de/ins/mx/de/lp/kul/sup/djm/20670629.html> [dostęp: 5.02.2016]; *Das deutsch-russische Jahr*, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Russland/121123_Deutschlandjahr%20in%20Russland.html [dostęp: 5.02.2016]; *Wir über uns*, <https://www.land-der-ideen.de/initiative/entstehung/ein-positives-bild> [dostęp: 5.02.2015].

³³ T. Budnikowski, *Kontakty turystyczne a proces porozumienia*, [w:] *Polacy-Niemcy. Sąd siedzi z dystansu*, red. A. Wolff-Powęska, D. Binger, Poznań 2004, s. 334-335.

Zagranicznych, Ministerstwo Oświaty i Badań Naukowych, Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju³⁴. W RFN nie ma osobnego ministerstwa ds. kultury, jednak w 1998 roku został wyodrębniony urząd ministra stanu ds. kultury i mediów, którego szef uczestniczy w posiedzeniach gabinetu. Bezpośrednim przełożonym tego resortu jest kanclerz. Obecnie tę funkcję sprawuje Monika Grütters. Wcześniej byli to Michael Naumann, Julian Nida Rümelin, Christina Weiss, Berndt Neumann.

W gestii ministra stanu ds. kultury i mediów mieszczą się: 1) prawo dotyczące problematyki kulturowej i medialnej; 2) przedsięwzięcia i projekty z zakresu kultury na poziomie narodowym; 3) sprawy reprezentowania interesów państwa w stolicy; 4) działalność na rzecz reprezentowania kulturowych i medialnych interesów Niemiec na świecie; 5) miejsca pamięci; 6) współpraca z instytucjami mająca na celu ukazanie niesprawiedliwości w byłej NRD³⁵.

W ramach prac rządu federalnego sprawy dotyczące AKBP mają odzwierciedlenie w aktywności między innymi urzędu spraw zagranicznych, ministerstwa edukacji i badań rozwojowych; ministerstwa ds. współpracy rozwojowej; ministerstwa ds. gospodarki i technologii; ministerstwa ds. rodziny, seniorów, kobiet i młodzieży; ministerstw sprawiedliwości. Przejawem instytucjonalizacji działań w sferze kultury są odbywające się dwukrotnie w ciągu roku konferencje ministrów ds. kultury z krajów związkowych. Szczególną jednak areną debat na temat polityki kulturalnej pozostały Bundestag i Bundesrat. Rezultatem dyskusji w parlamencie są ustalenia dotyczące wizji europejskiej agendy kulturowej, światowej polityki bezpieczeństwa, dyplomacji kulturowej czy zagranicznej polityki gospodarczej. W Bundestagu od 1998 roku działa Komisja ds. Kultury i Mediów (Ausschuss für Kultur und Medien)³⁶.

Spośród innych instytucji uczestniczących w tworzeniu AKBP znajdują się między innymi Instytut Goethego, Instytut ds. Stosunków z Zagranicą (Institut für Auslandsbeziehungen – IFA), Deutsche Welle, Niemiecka Służba Wymiany Akademickiej (Deutscher Akademischer Auslandsdienst – DAAD), Deutsche Auslandsgesellschaft e.V. (DAG), Centrala ds. Szkolnictwa za Granicą (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen), Niemiecki Instytut Archeologiczny (Deutsches Archäologisches Institut – DAI), Dom Kultur Świata (Haus der Kulturen der Welt – HKW), Federalny Instytut ds. Kształcenia Zawodowego (Bundesinstitut für Berufsbildung – BIBB) oraz fundacje, na przykład Fundacja im. Aleksandra von Humboldta (Alexander von Humboldt-Stiftung – AvH) czy Fundacja Pruskiego

³⁴ E. Bojenko-Izdebska, *op. cit.*, s. 253; M. Fuchs, *op. cit.*, s. 111.

³⁵ *Staatsministerin für Kultur und Medien Monika Grütters*, <http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragtefuerKulturundMedien/beauftragte-fuer-kultur-und-medien.html> [dostęp: 22.01.2016]; E. Bojenko-Izdebska, *op. cit.*, s. 253.

³⁶ M. Wagińska-Marzec, *op. cit.*, s. 50-52; F. Leber, *Kulturpolitik aus dem Kanzleramt. Die Kulturpolitik der Regierung Schröder 1998-2002*, Marburg 2010, s. 79-91.

Dziedzictwa Kulturowego (Stiftung Preußischer Kulturbesitz) oraz fundacje polityczne. Instytucje te cieszą się uznaniem w kraju i poza granicami. Instytut Goethego istnieje od 1932 roku i przede wszystkim zajmuje się upowszechnianiem znajomości języka niemieckiego, ma reprezentację w ponad 70 państwach. Deutsche Welle działa od 1953 roku, by prezentować w mediach niemieckie spojrzenie na wydarzenia w polityce krajowej i międzynarodowej. Korzenie DAAD sięgają współpracy naukowej między Niemcami a USA w latach dwudziestych XX wieku. Celem DAAD jest wspieranie dzięki stypendiom rozwoju współpracy naukowej. Państwa inicjują poza działalnością DAAD współpracę naukową poprzez umowy bilateralne, na przykład Francuzi i Niemcy wspierają na Uniwersytecie w Karlsruhe Kolegium Niemiecko-Francuskie (Deutsch-Französische Hochschulkolleg – DFHK)³⁷. Instytucją wspierającą współpracę Polaków i Niemców w wymiarze kultury jest istniejący dzięki zaangażowaniu Karla Dedeciusa Instytut Polsko-Niemiecki w Darmstadt (Deutsches Polen-Institut). W bibliotece Instytutu w Darmstadt znajdują się bogate zbiory literatury polskiej. Instytucja zajmuje się promowaniem literatury polskiej poza granicami poprzez udzielanie stypendiów tłumaczom itp.³⁸ W ramach współpracy międzynarodowej w działania dotyczące zagranicznej polityki rozwojowej realizują na przykład Niemiecka Komisja ds. UNESCO czy Oficjalna Pomoc Rozwojowa (Official Development Assistance – ODA), niemiecki UNICEF. Lista instytucji, których działalność dotyczy AKBP, jest znaczna, a w wielu z nich studenci mogą odbywać podczas studiów praktyki.

Tabela 1. Wykaz praktyk studenckich z zakresu AKBP

Urząd Spraw Zagranicznych, Centrala w Berlinie, Dział ds. Kultury i Komunikacji (Auswärtiges Amt, Zentrale Berlin, Abteilung für Kultur und Kommunikation)
Fundacja Bertelsmanna (Bertelsmann Stiftung)
Federalny Urząd ds. Migracji i Uchodźców (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)
Casa di Goethe
ConAct – Centrum ds. Koordynacji Niemiecko-Żydowskiej Wymiany Młodzieży (ConAct – Koordinierungszentrum Deutsch-Israelischer Jugendaustausch)
Niemiecko-Amerykański Instytut w Getyndze (Deutsch-Amerikanisches Institut Tübingen)
Niemiecko-Francuska Wymiana Młodzieży (Deutsch-Französisches Jugendwerk)
Niemieckie Towarzystwo ds. Polityki Zagranicznej (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik)

³⁷ K. Müller, *Die Rolle der Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik im Dialog der Kulturen*, „Jahrbuch für Kulturpolitik” 2002/2003, s. 133; *Niemcy współczesne. Zarys encyklopedyczny*, red. H. Dmochowska, Z. Mazur, M. Tomczak, A. Wolff-Powęska, Poznań 1999, s. 169-170, 99-100; E. Zuber-Knost, *10 Jahre Deutsch-Französisches Hochschulkolleg*, <https://idw-online.de/de/news5763> [dostęp: 28.01.2016].

³⁸ *Niemcy współczesne...*, s. 100-101; *Deutsches-Polen Institut*, <http://www.deutsches-polen-institut.de> [dostęp: 28.01.2016].

Niemiecka Komisja ds. UNESCO (Deutsche UNESCO-Kommission)
Deutsche Welle
Deutscher Bundesjugendring
Niemiecki Instytut Historyczny w Londynie (Deutsches Historisches Institut London)
Niemiecki Instytut Historyczny w Paryżu (Deutsches Historisches Institut Paris)
Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie (Deutsches Historisches Institut Warschau)
Niemiecki Instytut ds. Polityki Rozwojowej (Deutsches Institut für Entwicklungspolitik)
Instytut Niemiecko-Polski (Deutsches Polen-Institut)
Instytut ds. Europy Wschodniej w Dreźnie (Dresdner Osteuropa Institut)
Europejski Instytut ds. Kulturowych Badań Porównawczych (European Institute for Comparative Cultural Research)
Experiment e.V.
Akademia Filmowa w Badenii-Wirtembergii (Filmakademie Baden-Wuerttemberg/Atelier Ludwigsburg-Paris)
Filmy Niemieckie (German Films)
Instytut Goethego (Goethe-Institut)
Instytut ds. Relacji z Zagranicą (Institut für Auslandsbeziehungen)
Instytut ds. Partnerstwa Europejskiego i Międzynarodowej Współpracy (Institut für Europäische Partnerschaft und Internationale Zusammenarbeit)
Międzynarodowe Towarzystwo Sztuk Pięknych (Internationale Gesellschaft der Bildenden Künste)
Międzynarodowa Służba Wymiany Młodzieży i Obsługi Odwiedzających Federalną Republikę Niemiec (Internationaler Jugendaustausch- und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland)
Międzynarodowy Instytut Teatralny (Internationales Theaterinstitut)
Artystyczno-historyczny Instytut we Florencji – Instytut Maxa-Plancka (Kunsthistorisches Institut in Florenz – Max-Planck-Institut)
LITPROM – Towarzystwo ds. Wspierania Literatury z Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej (stowarzyszenie zarejestrowane) (LITPROM – Gesellschaft zur Förderung der Literatur aus Afrika, Asien und Lateinamerika e.V.)
Misereor e.V.
Instytut ds. Orientu w Stambule (Orient-Institut Istanbul)
Fundacja Roberta Boscha (Robert Bosch Stiftung)
Tandem – Centrum ds. Koordynacji Niemiecko-Czeskiej Wymiany Młodzieży (Tandem – Koordinierungszentrum Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch)
Centrum ds. Badań Historycznych przy Polskiej Akademii Nauk w Berlinie (Zentrum für Historische Forschung Berlin der Polnischen Akademie der Wissenschaften)

Źródło: *Praktikumsführer*, <http://www.ifa.de/kultur-und-aussenpolitik/praktikumsfuehrer.html> [dostęp: 2.02.2015].

Jednak nie tylko instytucje, ale też ludzie, na przykład pisarze, zagraniczni korespondenci, turyści, sportowcy i przedstawiciele innych środowisk mogą być ambasadorami wizerunku Niemiec poza granicami. W Polsce wśród takich postaci znaleźli się Marion Dönhoff, Günther Grass czy cieszący się w ostatnich latach popularnością

Steffen Möller, aktor i pisarz, który wystąpił w programie „Europa da się lubić”. Podobnie znani sportowcy, jak Sven Hannawald, Michael Schumacher, Martin Schmitt, czy artyści – Ernst Wilhelm „Wim” Wenders, Philippine „Pina” Bausch itp. Interpersonalne kontakty umożliwiają poznawanie innych kultur, przełamywanie stereotypów i poczucia bycia obcym.

Inicjatywy rządowe i partyjne w zakresie AKBP

Po drugiej wojnie światowej znanymi dokumentami z zakresu AKBP były Wytyczne w sprawie zagranicznej polityki kulturowej (*Leitsätze für die auswärtige Kulturpolitik*)³⁹ z 1970 roku oraz opublikowane w 1982 roku 10 tez w sprawie kulturowych spotkań i współpracy z państwami Trzeciego Świata (*Zehn Thesen zur kulturellen Begegnung und Zusammenarbeit mit Ländern der Dritten Welt*)⁴⁰. W latach siedemdziesiątych po licznych debatach w Bundestagu niemieccy politycy uznali, że zagraniczna polityka kulturowa ma być oparta na wymianie doświadczeń, a nie tylko na „eksportowaniu niemieckiej kultury” do innych państw⁴¹.

Zjednoczenie Niemiec, upadek żelaznej kurtyny i procesy globalizacyjne wpłynęły na stopniowe dostosowywanie działań Urzędu Spraw Zagranicznych w obszarze AKBP. W 1997 roku minister spraw zagranicznych Klaus Kinkel zaproponował Dziesięć tez z zakresu zagranicznej polityki kulturalnej⁴². Natomiast szczególną inicjatywą rządową w obszarze zagranicznej polityki kulturowej był dokument ogłoszony w 1999 roku przez Joschkę Fischera *Zagraniczna polityka kulturowa – Koncepcja 2000 (Auswärtige Kulturpolitik – Konzeption 2000)*⁴³. Punktami ciężkości Koncepcji 2000 było traktowanie zagranicznej polityki kulturowej jako środka ważnego dla realizacji zagranicznych interesów Niemiec, przede wszystkim zapobiegania konfliktom i realizacji polityki pokojowej oraz promowania demokracji i praw człowieka. W dokumencie zwrócono uwagę na powiązania między celami niemieckiej polityki kulturowej oraz polityki kulturowej, która jest tworzona w Unii Europejskiej. Innym priorytetem Urząd Spraw Zagranicznych ustanowił „dialog, wymianę i współpracę

³⁹ *Leitsätze für die auswärtige Kulturpolitik*, http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_leitsaetze1974.pdf [dostęp: 3.02.2015].

⁴⁰ *Zehn Thesen zur kulturellen Begegnung und Zusammenarbeit mit Ländern der Dritten Welt*, http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_10thesen1982.pdf [dostęp: 3.02.2015].

⁴¹ *Fokus: Kulturelle Diplomatie „nation Branding” oder künstlerischer Austausch? Die deutsche Auswärtige Kulturpolitik im Umbruch*, <https://www.goethe.de/ins/cn/de/kul/mag/20629262.html> [dostęp: 3.02.2015].

⁴² E. Bojenko-Izdebska, *op. cit.*, s. 257.

⁴³ *Auswärtige Kulturpolitik – Konzeption 2000*, http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_konzeption2000.pdf [dostęp: 29.01.2016].

między ludźmi i kulturami”. Ponadto w Koncepcji 2000 wyartykułowana została wola umiędzynarodowienia działań poprzez współpracę w sferach: „nauki, badań, technologii, wychowania, kształcenia zawodowego, wymiany młodzieży i sportu”. Ponadto w Koncepcji 2000 decydenci zwrócili uwagę nie tylko na politykę kulturową, językową i oświatową, ale również na znaczenie zagranicznej polityki medialnej (Auswärtige Medienpolitik – AMP)⁴⁴.

Pod wpływem wydarzeń z 11 września 2001 roku, wyzwań wynikających z zagrożenia terroryzmem oraz postępującego procesu globalizacji, został zatwierdzony nowy Koncept Urzędu Spraw Zagranicznych w sprawie Zagranicznej Polityki Kulturowej i Oświatowej *Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik in Zeiten der Globalisierung. Partner gewinnen, Werte vermitteln, Interessen vertreten*. Treść dokumentu dotyczyła trzech instrumentów, których trzeba używać w realizacji AKBP, to znaczy edukacji, wymiany doświadczeń studentów, pracowników oraz dialogu. Przede wszystkim decydenci postulowali, że terroryzm trzeba przeciwstawić „dialogowi kultur i religii”⁴⁵. Treści dokumentu miały służyć realizacji wielu projektów na arenie międzynarodowej, które przyczyniłyby się do urzeczywistnienia wartości zawartych w ustawie zasadniczej i umowach międzynarodowych, na przykład prawie wspólnotowym. Prowadzenie dialogu międzykulturowego z perspektywy niemieckiego rządu dawało możliwość realizacji projektów na rzecz równouprawnienia kobiet (np. w Afganistanie), promowania idei edukacji czy ekumenizmu. W dokumencie podkreślono znaczenie dyplomacji kulturowej (*cultural diplomacy*), której istotę, według Milтона C. Cummingsa, stanowi: „wymiana idei, informacji, sztuki, stylów życia, systemów wartości, tradycji, poglądów i innych aspektów kultury”⁴⁶. Wśród ważnych tematów było też wspieranie sportu zgodnie z tezą: „sport mówi wszystkimi językami”⁴⁷ czy muzyki w myśl hasła „Z Beethovenem przez cały świat”⁴⁸.

Kolejnym krokiem była zorganizowana 25 i 26 października 2006 roku przez Urząd Spraw Zagranicznych konferencja „Ludzi poruszyć – kultura i oświata w niemieckiej polityce zagranicznej” („Menschen bewegen – Kultur und Bildung in der deutschen Außenpolitik”). Wśród tematów konferencji organizatorzy zwrócili uwagę na wzrost

⁴⁴ *Forum: Zukunft der Auswärtigen Kulturpolitik, Berlin 4.06.2000. Presse und Informationsamt der Bundesregierung*, http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_zukunft2000.pdf [dostęp: 3.02.2015].

⁴⁵ H. Hoffmann, *Ultima und prima ratio. Eine neue Ära der kulturellen Außenpolitik Deutschlands*, [w:] *Kulturpolitik in der Berliner Republik*, red. H. Hoffmann, W. Schneider, Köln 2002, s. 56; *Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik in Zeiten der Globalisierung – Partner gewinnen, Werte vermitteln, Interessen vertreten*, September 2011, <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/595030/publicationFile/161964/AKBP-Konzeption-2011.pdf> [dostęp: 2.02.2016].

⁴⁶ *Fokus: Kulturelle Diplomatie...*

⁴⁷ Paradigmenwechsel im Konzept zur Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik des Auswärtigen Amtes vom September 2011, Deutscher Bundestag, Drucksache 17/11981, 19.12.2012.

⁴⁸ K. Müller, *op. cit.*, s. 132-333.

znaczenia przemysłu kreatywnego i innowacji w AKBP. Problematykę spotkań zdominowała też rola kapitału ludzkiego i zmian społecznych w realizacji celów AKBP. Innym z ważnych tematów było omówienie geograficznych zagadnień związanych z programami z obszaru AKBP, wyróżnienie „nowych i starych” regionów, gdzie AKBP należy intensyfikować. Niewątpliwie priorytetem dla Niemców jest obecnie umacnianie kontaktów z Indiami, Chinami czy Brazylią⁴⁹.

Pełniący obecnie funkcję ministra spraw zagranicznych Frank-Walter Steinmeier wskazywał na znaczenie organizacji międzynarodowych, jak OBWE, w promowaniu dialogu międzynarodowego i umacnianiu zaufania na arenie międzynarodowej⁵⁰.

Przed wyborami parlamentarnymi w 2013 roku liberałowie zwracali uwagę na znaczenie AKBP w promowaniu wizerunku Niemiec na świecie. Partie lewicowe uważały, że AKBP można wykorzystać do realizacji polityki pokojowej. Chadecja przywiązywała większe znaczenie do działań związanych z dialogiem międzykulturowym niż do wykorzystania AKBP w działaniach prewencyjnych i zmierzających do umacniania pokoju na świecie. Przedstawiciele partii politycznych dyskutowali też o relacjach między polityką kulturową w RFN i polityką realizowaną poza granicami, zwracając uwagę głównie na kwestie związane z finansowaniem działań. Zdaniem Partii Piratów w globalnej wiosce nie ma różnic między AKBP i polityką kulturową, która jest realizowana w państwie⁵¹.

Wybrane płaszczyzny aktywności w AKBP

Jednym z dominujących działań jest upowszechnianie znajomości języka niemieckiego⁵². Wśród instytucji uczestniczących w promowaniu języka niemieckiego znalazły się Instytut Goethego, Niemiecka Centrala Wymiany Akademickiej (DAAD), Centrala ds. Szkolnictwa poza Granicami Niemiec (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen), Służba Wymiany Akademickiej przy Konferencji Ministrów Kultury Krajów Związkowych (Pädagogische Austauschdienst der Kultusministerkonferenz der Länder),

⁴⁹ *Antwort der Bundesregierung auf die Große Anfrage der Abgeordneten Dr. Uschi Eid, Marielise Beck (Bremen), Birgitt Bender, weiterer Abgeordneter und der Fraktion Bündnis 90/Die Grünen – Drucksache 16/2233 – Auswärtige Kulturpolitik*, s. 7; *Ziele und Inhalte der Konferenz*, http://americanstudies.uni-leipzig.de/vintage/59_Conference_Purpose.pdf [dostęp: 3.02.2015]; A. Oberda-Monkiewicz, *Stosunki brazylijsko-niemieckie: ku rzeczywistemu partnerstwu*, „Studia Politica Germanica” 2013, nr 1, s. 33-34.

⁵⁰ *Kultur des Dialogs-Dialog der Kultur. Rede von Außenminister Steinmeier bei der Auftaktveranstaltung deutscher OSZE-Vorsitz 2016 im Auswärtigen Amt*, 12.01.2016.

⁵¹ O. Zimmerman, G. Schulz, *Parteien auf dem Prüfstand. Kulturpolitik – sie haben die Wahl*, „Politik & Kultur” 2013, nr 5, s. 2, 4.

⁵² P. Schreiner, *Auswärtige Kulturarbeit zwischen Konzeption und Umsetzung. Steuerungsprobleme in einem schwierigen Politikfeld*, „SWP-Studie” 2008, nr 12.

Inter Nationes, Instytut ds. Relacji Zagranicznych (Institut für Auslandsbeziehungen – IFA). Instytucje te, aby promować język niemiecki poza granicami, od lat organizują programy wymian i spotkań, kursy językowe i programy stypendialne, publikują materiały edukacyjne oraz korzystają ze wsparcia mediów. W samej Europie w języku niemieckim mówi około 90 milionów ludzi. Od 2008 roku Urząd Spraw Zagranicznych koordynuje program „Szkoły – Partnerzy Przyszłości” („Schulen – Partner der Zukunft” – PASCH), który zasięgiem obejmuje ponad 1800 szkół na świecie. Na świecie w 2000 roku uczyło się około 20 milionów ludzi języka niemieckiego, w 2010 roku – 14,7 milionów, a w 2015 roku około 15 milionów⁵³.

Tabela 2. Liczba osób uczących się na świecie języka niemieckiego

Obszar	Liczba osób uczących się języka niemieckiego
Europa	9 400 000
Bliski i Środkowy Wschód	310 000
Afryka	850 000
Wspólnota Niepodległych Państw	3 100 000
Azja	790 000
Oceania	120 000
USA/Kanada	535 000
CELAC	350 000

Źródło: *Deutsch als Fremdsprache weltweit. Datenerhebung 2015*, www.auswaertiges-amt.de [dostęp: 29.01.2016].

Oprócz umacniania znajomości języka niemieckiego ważną rolę odgrywa dialog międzykulturowy i polityka integracyjna. Choć w Niemczech nasilają się pesymistyczne opinie w sprawie polityki wobec obcokrajowców oraz panuje zgoda, że koncepcja wielokulturowości poniosła w Europie klęskę, to Niemcy podejmują wiele zinstytucjonalizowanych działań związanych z obecnością przedstawicieli świata islamu w swoim państwie. Od 2002 roku Niemcy realizują „Dialog ze światem islamu”, a od 2006 roku „Niemieckie konferencje w sprawie islamu”, którym patronuje kanclerz RFN. Instytut ds. Stosunków z Zagranicą organizuje praktyki na temat relacji międzykulturowych („CrossCulture Praktika”), których celem jest intensyfikacja kontaktów ze światem arabskim i jego poznanie oraz zrozumienie. Uczestniczą w nich młodzi ludzie z państw arabskich, którzy doświadczenia ze współpracy z Niemcami chcą wykorzystać w pracy⁵⁴.

⁵³ *Deutsch als Fremdsprache weltweit. Datenerhebung 2015*, www.auswaertiges-amt.de [dostęp: 29.01.2016]; *Schulen – Partner der Zukunft*, www.pasch-net.de [dostęp: 29.01.2016].

⁵⁴ *Islamdialog konkret – „CrossCulture Praktika”*, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/KulturDialog/InterkulturellerDialog/Konkret/CrossCulture_node.html [dostęp: 29.01.2016].

Inną z płaszczyzn stanowią działania w celu zapobiegania konfliktom na świecie, która wiąże się z ulegającą przeobrażeniom po zjednoczeniu Niemiec kulturą strategiczną. Niemieccy politycy początkowo opowiadali się, jak K. Kinkel, za „kulturą wstrzemięźliwości”, a z czasem, jak J. Fischer, dowodzili, że Niemcy powinny użyć instrumentów polityki kulturowej, by realizować politykę zapobiegania konfliktom międzynarodowym. Przykład stanowią działania podejmowane w latach dziewięćdziesiątych na Bałkanach czy podczas Arabskiej Wiosny⁵⁵. Obecnie także przy użyciu środków AKBP inicjowane są programy w państwach, w których toczą się wojny, na przykład na Ukrainie czy na Bliskim Wschodzie.

Podsumowanie

W Niemczech zagraniczna polityka kulturowa została określona trzecim filarem polityki zagranicznej i jej rola zależy od wielu czynników społeczno-polityczno-gospodarczych. Na zagraniczną politykę kulturową wpływają procesy socjalizacyjne i edukacyjne, których powodzenie w dużej mierze zależy od czynnika czasu. Ze względu na procesy migracyjne, zagrożenia terrorystyczne oraz zmiany technologiczne wiele wyzwań z zakresu zagranicznej polityki kulturowej jest coraz trudniej realizować. Mnożą się więc wyzwania, by podjąć zadanie umacniania pozytywnego wizerunku RFN w Europie i poza Europą.

⁵⁵ F. Trommler, *Soft Power. Its Use in German and American Cultural Diplomacy*, <http://www.aicgs.org/publication/soft-power/> [dostęp: 8.02.2016]; J. Varwick, *Kultura strategiczna i zmiany w polityce bezpieczeństwa Niemiec (wojna o Kosowo, zwalczanie terroryzmu, kryzys iracki)*, [w:] K. Malinowski, *Kultura bezpieczeństwa narodowego w Polsce i w Niemczech*, Poznań 2003, s. 219-264; *The Arab Spring*, red. B. Przybylska-Maszner, Poznań 2011.

